

En zie, een wetgeleerde staat op om hem op de proef te stellen, en zegt:
“Leermeester, wat moet ik doen om eeuwig leven te beërven?”

Jezus zegt tot hem:
“Wat staat er geschreven in de Wet, wat lees je daar?”

Ten antwoord zegt de wetgeleerde:
'Liefhebben zul je de Heer je God,
vanuit heel je hart, met heel je ziel, met al je kracht'
en met heel je verstand,
en ook staat er geschreven: *'je naaste aan jou gelijk'!*

Jezus zegt tot hem:
“Je hebt juist geantwoord!- doe dit en je zult leven!”

Maar hij wil zich rechtvaardigen en zegt tot Jezus:
“Ja maar, wie ís mijn naaste?”

Jezus herneemt en zegt:
“Een mens daalt af van Jeruzalem naar Jericho,
en valt in handen van rovers,-
die hem uitkleden, slagen toebrengen,
en hem - als ze weggaan - halfdood achterlaten.
Bij toeval daalt **een heiligdomsdienaar** af over diezelfde weg;
maar wanneer hij hem ziet gaat hij aan de overkant voorbij.
Evenzo gaat ook **een Leviet** die langs die plek komt
en hem ziet aan de overkant voorbij.
Maar bij **een Samaritaan** die onderweg is,-
die langs hem komt en hem ziet
wordt alles in hem bewogen;
hij komt op hem toe,
verbindt zijn wonden,-
giet er olie en wijn op,
tilt hem op zijn eigen rijdier,
brengt hem naar een herberg
en zorgt voor hem.
Tegen de morgen haalt hij twee dinars tevoorschijn,
geeft ze aan de herbergier en zegt:
zorg voor hem, en wat je meer mocht besteden
zal ik aan je teruggeven als ik terugkom!

Wie van deze drie is, denk je,
de naaste geworden van hem
die in de handen van de rovers valt?”

De wetgeleerde zegt: “Die hem ontferming toont!”

Jezus zegt: “Ga voort en doe jij evenzo!”

Lc 10,25-37

Toespraak bij Lc 10,25-37 (De barmhartige Samaritaan)

Goede tochtgenoten van De Lier,

‘Wat moet ik doen om het eeuwig leven te beërven?’

Lucas schrijft dat een wetgeleerde met deze vraag Jezus op de proef komt stellen. Een vraag met een addertje onder het gras, dus. Dat addertje heb ik niet gevonden, want Jezus laat zich niet vangen. Hij kaatst de bal terug: “Maar wetgeleerde toch, wie anders dan jij kent de wet. Wat staat er daar?” En hij geeft de wetgeleerde de perfecte voorzet om te scoren. Natuurlijk laat de wetgeleerde deze kans niet liggen. Dat is al 1- 0, weliswaar dankzij een schijnbare flater van de verdediging. Maar goed, je moet ze toch benutten, nietwaar?

En Jezus feliciteert de wetgeleerde met zijn kennis. Die wetgeleerde mag wel meedoen in zijn quizploeg. En hij krijgt er van Jezus nog een goede raad gratis bij: ‘Doe dat en je zult leven’ - misschien zelfs eeuwig leven – al zegt Jezus dat er niet bij.

Toch voelt de wetgeleerde zich een beetje op zijn nest gepakt en hij wil zich rechtvaardigen. Stoute tongen beweren dat hij dat addertje onder het gras toch nog wil inzetten. Volgens die stoute tongen is de vraag ‘Wie is mijn naaste?’ niet zomaar een informatieve vraag. Want door het antwoord dat je geeft op die vraag, neem je een standpunt in: Wie hoort er bij en wie niet? Wie beantwoordt aan de toelatingsvoorwaarden en wie sluiten we uit? Waar ligt de scheidingslijn?

“Wat denk je zelf?” had Jezus kunnen vragen in deze 2de set van dit pingpongspel. Maar dat doet hij niet.

Hij neemt hem en ons mee in één van de prachtigste parabels: **de parabel van het ZIEN.**

‘Een mens daalt af van Jeruzalem naar Jericho’

De weg tussen Jeruzalem en Jericho loopt door een woestijngebied. Dat weet ik omdat ik die weg 30 jaar geleden eens heb gedaan, maar dan wel in een bus met air-conditioning (ook Mieke en Jan waren mee op die reis). Als je langs die weg overvallen wordt en halfdood achtergelaten wordt, dan mag je al van geluk spreken als er daar op die dag nog iemand voorbij komt.

Maar wonderwel komen daar drie mensen voorbij. Die komen daar niet zomaar voorbij. Ongetwijfeld hebben ze een duidelijk doel: ze zijn op weg, ergens naartoe. Alle drie zijn ze – bij wijze van spreken - bezig met het realiseren van hun levensproject, hun zelfontplooiing. Ze kunnen op weg zijn naar een belangrijke vergadering met een zeer edel doel en mogelijks zijn ze al aan de late kant. Misschien hebben ze voor de reis vroom gebeden dat alles naar wens zou mogen verlopen, dat er m.a.w. niets zou tussenkomen dat hun plan, hun dagorde zou verstoren.

Maar neen, de bekende wet van Murphy slaat toe: daar ligt iets op hun weg. Of liever: 'iemand', maar die iemand wordt vooral ervaren als een hindernis, een orde-verstoorder, een tegenslag. Onvoorzien wordt hun tocht onderbroken door iets dat niet past in het schema van hun eigengerichte planning.

De Frans-joodse filosoof **Emmanuel Levinas** – die dankzij de begeesterde lessen van prof. Roger Burggraeve een van mijn rabbi's is geworden – noemt dat 'vreemde', dat ongevraagd mijn bestaan binnendringt de 'alteriteit van de ander', of ook wel het 'radikaal anders-zijn van de ander'. Als Levinas het daarover heeft, dan schrijft hij Ander met een hoofdletter. Met dat radikaal anders-zijn bedoelt hij dat het meest kenmerkende van die Ander is dat hij nooit volledig inpasbaar is in mijn project. Niet in het beeld dat ik van hem of haar heb. Niet in mijn classificatieschema's, niet in mijn strategie. De Ander ontsnapt aan elke poging om hem te kennen of te bezitten. De bijbelse taal gebruikt hiervoor het woord '**vreemdeling**'. Het 'vreemde' is dat wat op geen enkele wijze een opvulling is van mijn tekorten. Het vreemde is voor mij eigenlijk totaal niet interessant. Want wat interesseert er mij? Dat waar ik belang aan hecht omdat ik er nood aan heb of baat bij heb. Dat wat tegemoet komt aan mijn baatzuchtigheid.

Maar laten we terugkeren naar de parabel.

Daar ligt hij, die halfdode man, leeggeroofd en naakt. Niets bezit hij nog dat mij van dienst kan zijn, waar ik – om het lelijk te zeggen – munt kan uit slaan. Integendeel, hij is een blok aan mijn been. Zijn ellendige situatie raakt mij in mijn eigen vlees. Mijn maag keert er ondersteboven van. Ik ben er niet goed van. Alleen al door het feit dat hij daar ligt, leeggeroofd en naakt, wordt ik door hem bewogen.

Dat noemt Levinas 'de verschijning van het Gelaat'.

En het Gelaat spreekt, ook al zegt die man niets. Het Gelaat spreekt, zelfs wanneer ik het gezicht niet zie van die man. Het Gelaat spreekt mij aan, het appelleert mij, en doorbreekt op die manier mijn onverschilligheid. De Ander dringt zich aan mij op zonder daar zelf actief het initiatief toe te nemen.

De verschijning van het Gelaat is volgens Levinas de kern van de ethische ervaring: het bewogen worden en geraakt worden door de gekwetste en weerloze verschijning van deze mens in nood. Ik word ongevraagd verantwoordelijk gesteld, nog voor ik zelf er toe kom om te denken dat ik mij eventueel wel eens kandidaat zou kunnen stellen om een bepaalde taak op mij te nemen. HETERONOME verantwoordelijkheid, noemt Levinas dit. Ze komt 'van elders', van buiten mij. Ze vindt haar oorsprong niet in mijn eigen vrije wil van waaruit ik mezelf als verantwoordelijke aanbiedt; neen, ze gaat aan die vrijheid vooraf.

Terug naar de parabel.

Drie mensen komen voorbij. Alle drie hebben ze hem zien liggen. Voor alle drie komt dit verdomd ongelegen. Want hun reis wordt letterlijk onderbroken door de confrontatie met het Gelaat, dat hen 'van buitenaf' verantwoordelijk maakt.

De heiligdomsdienaar en de leviet gaan aan de overkant voorbij; ze doen alsof ze hem niet gezien hebben.

Zeer herkenbaar is dat, als je 't mij vraagt. Ik loop door de Brugse binnenstad en van ver zie ik iemand afkomen waarbij het me meteen te binnen schiet: "Och God, die heeft iets ergs meegemaakt, en ik heb uitgeblonken in afwezigheid, want ik ben NIET op bezoek geweest en heb NIETS van mij laten horen." Hoe geraak ik hier uit zonder gezichtsverlies? Ofwel loop ik vlug een winkel binnen – de Veritas desnoods -, ofwel loop ik een blokje om. Ik doe alsof ik hem/haar niet gezien heb. Ik maak natuurlijk alleen mezelf iets wijs. Want ik kan wel doen alsof ik die persoon niet gezien heb, maar ik heb die wèl gezien! Daarom noem ik deze parabel graag: de parabel van het zien. **Het bijbelse zien** is nooit een zuiver wetenschappelijk registreren van beelden op het netvlies van onze ogen. Het is een **ethisch zien**: een **geraakt worden door wat ik zie**.

De drie voorbijgangers hebben de lijdende man zien liggen. Door dit feit heeft het Gelaat al gesproken, heeft het hen aangesproken. En hun reactie is hun antwoord. Hier botsen wij op de bijbelse betekenis van 'uitverkiezing'. De bijbelse uitverkiezing is geen Oscarnominatie waar ik op hoop. Het is een prijsuitdeling waar ik liever niet bij ben. Het is de last die op mijn schouders wordt gelegd, en er wordt mij niet gevraagd of het mij goed uitkomt of niet, zelfs niet of ik die dragen kan of niet. Ook de Samaritaan heeft de halfdode man gezien, en door dit zien werd alles in hem bewogen. En hij komt in beweging. Hij doet wat hij kan, met alle talenten en middelen waarover hij beschikt.

Enkele jaren nadat ik mijn kennis over het denken van Levinas op het examen had weten te verzilveren - jazerker, er zit ook een wetgeleerde in mij - gebeurde er iets in de wereld dat ik altijd zal herinneren als een illustratie van het antwoord van de Samaritaan. In 1984 was er grote hongersnood in Ethiopië. Televisiejournals toonden beelden van kinderen, stervend van de honger. De foto linksboven op de voorkant van je vouwblaadje komt uit die televisiebeelden van 1984. In Ierland werd een aan lager wal geraakte zanger geraakt door het Gelaat van Ethiopië. Bob Geldof is zijn naam.

In een interview vertelde hij hierover het volgende:

"De beelden bleven in mijn geest hangen en kwamen telkens weer terug. Wat kon ik doen? Wat hier gebeurde was zo monsterachtig dat iets MOEST ondernomen worden. Maar wat? Wat kon IK doen? Ik was maar een popzanger – en op dat ogenblik een weinig succesrijke popzanger. Ik kon alleen maar platen maken die niemand nog kocht. Ik belde Sting op. 'Heb je gisteren het journaal gezien?' 'Ja, vreselijk is dat.' 'Ik vind dat we iets moeten doen. Ik denk erover om enkele mensen te mobiliseren om snel nog voor Kerstmis een plaat te maken, die wat geld kan opbrengen.' 'Goed, ik doe mee'. Niet één keer heb ik me afgevraagd: 'Waarom doe ik dit eigenlijk?' Maar ik kan me wel herinneren dat dikwijls de vraag in mij opkwam: 'Waarom IK?' Ja, waarom ik eigenlijk? Heeft God bij vergissing op de verkeerde deur geklopt en heeft Hij gedacht toen die sjofele Ier de deur open, deed: 'Nou ja, hij zal 't wel doen'.

Maar ik hoef het eigenlijk helemaal niet zo véer te zoeken. Je moeder van 86 jaar valt en breekt haar linkerpols en haar rechterschouder. Ze kan tijdelijk niet meer zelfstandig eten en drinken, wassen noch plassen. Je springt voor haar in de bres, met alle talenten en middelen waarover je beschikt. Je vraagt je niet af 'Waarom doe ik dat eigenlijk'.

Keren we nog een laatste keer terug naar de parabel.

Op het einde komt Jezus terug op de vraag van de wetgeleerde, maar hij maakt er een heel andere vraag van. De passieve vraagstelling 'Welke andere valt binnen de classificatie 'naaste'?' draait hij om naar een actieve vraagstelling: 'Wie van de drie is naaste geworden? Wie van de drie heeft het meest nabijheid getoond? Het omkeerpunt, waardoor alles op zijn kop wordt gezet in dit verhaal is dat Jezus geen definitie geeft van 'naaste' – als object van naastenliefde, maar de vraag stelt naar het subject van de naastenliefde, of liever: naar het doen van naastenliefde.

En weer weet de wetgeleerde het antwoord: "Die hem ontferming toont"

Andere vertalingen gebruiken hier het woord 'barmhartigheid'. Ik heb mij laten vertellen dat het Hebreeuwse woord voor 'barmhartigheid' verwijst naar de baarmoeder. De baarmoeder is het vrouwelijk lichaamsdeel bij uitstek en is er om het andere dan zichzelf te dragen.

Barmhartigheid tonen is verantwoordelijkheid opnemen voor een ethische zwangerschap: De ander is – zonder dat ik ervoor gekozen heb – al in mij neergelegd, waardoor ik geroepen ben om de ander te dragen en te doen geboren worden.

Het bijbelse ZIEN is 'bewogen worden' om in beweging te komen.

Ik sluit af met nog een kort verhaaltje:

God is in de bomen, zegt kleine Saskia (9).

Ha, zeg ik, zit God in de bomen?

God zit niet in de bomen, doet ze verstoord, God ís in de bomen.

En waarom is God in de bomen?

Ha, de bomen bewegen, zie je dat niet? En God die beweegt toch ook?

En waarom beweegt God?

God moet toch overal zijn? Ja?

Stilte.

En is God alleen in de bomen?

Nee, ook in de wolken.

En in de beek ook?

Ha ja, het water beweegt toch!

En in de mensen?

Dat hangt er van af: als ze bewegen.

(Luk Versteylen)

Jef Truwant, De Lier – 13 maart 2011

Bronnen:

- De Naardense bijbel, vertaling door Pieter Oussoren, 2004

- R. Burggraeve, De bijbel geeft te denken., Leuven, Acco, 1991, p. 197-207

- L. Anckaert en R. Burggraeve, De rode huid van Adam. Verhalen over crisis en zin., Averbode, 2007, p. 95-117